

Een versie van deze tekst is gepubliceerd in het tijdschrift De Eerste Dag.
Het citeren of doorgeven van deze tekst is toegestaan, mits met bronvermelding.
De auteur van deze tekst is dr. Piet van Veldhuizen – www.woordenmetzielenzin.nl

9 november 2025, 8^e van de Herfst

Handelingen 21,1-14

Iemand kan iets zeggen op ingeving van de Heilige Geest, en dan kan het toch goed zijn om die woorden in de wind te slaan. Dat is een opmerkelijke hint die de Handelingen-lezing van deze zondag geeft. De gemeente van Tyrus zegt 'door de Geest' (vers 4) tegen Paulus dat hij niet door moet reizen naar Jeruzalem, en doorreizen naar Jeruzalem is precies wat Paulus vervolgens wél doet. Wat de Geest ingeeft, is volgens de auteur van Handelingen blijkbaar geen kant en klaar recept voor ons handelen. Om zijn roeping te volgen, negeert hij het advies dat anderen hem 'door de Geest' geven.

De lezing omvat een deel van de 'afscheidstournee' die Paulus maakt. Je kunt het ook zien als deel van de slingerbeweging: Paulus is op zijn reizen vër gekomen, maar nu gaat hij terug naar Jeruzalem om vandaar als het ware naar Rome gekatapulteerd te worden. Helemaal terug om vërder te komen. Naar de keizer via de plek waar Jezus stierf en verrees. De terugreis is een aanloop in tegengestelde richting, de achterwaartse zwaai van de arm die iets vër vooruit gaat werpen. Die aanloop vindt plaats in etappes, stukken te voet en stukken per schip, telkens langs bij gemeenschappen van volgelingen van Jezus. En overal hangt het besef dat dit ook een afscheidstournee is.

Wim Verheij telt in zijn postuum gepubliceerde Lucas/Handelingen-boek [noot 1] zeven halteplaatsen in Klein-Azië op deze terugreis die al een hoofdstuk eerder is begonnen: Mytilene, Chios, Samos, Milete, Kos, Rhodos en Patara. Het grote en emotionele afscheid van de gemeente van Efese vindt bij de middelste van die haltes plaats, in Milete. Onze lezing begint aan het einde van dat grote afscheid. Ik denk dat Wim Verheij er in zijn studie nét iets teveel een rebus van heeft gemaakt waarin werkelijk álles code is voor iets anders, maar hij helpt me wel om veel te zien in al die reisgegevens.

Na dat afscheid van de Efeziërs, die je zou kunnen zien als de vertegenwoordigers van heel Paulus' zendingswerk in Asia, gaat de tocht verder naar de kust waarachter Jeruzalem ligt: Syrië. Er wordt verteld over ontmoetingen in de kuststeden Tyrus, Ptolemaïs (Akko) en Caesarea.

Het valt me op dat er van Tyrus af, na een week, doorgevaren wordt tot Ptolemaïs en dat het pas daarna te voet verder gaat. Waarom niet varen tot Caesarea, of waarom niet lopen vanaf Tyrus? Volgens het Marcusevangelie is Jezus met zijn leerlingen te voet in de streken van Tyrus geweest – in het schema van het dubbelboek van Lucas komt het niet goed uit om dat te vermelden, want bij Lucas speelt het eerste boek zich binnen joods Israël af en gaat het pas in boek twee stapsgewijs de grenzen over. Dat is ook de reden waarom Jezus met zijn leerlingen in het boek Lucas niet in het andere Caesarea komt – Caesarea Filippi, de plek van de 'belijdenis van Petrus' (Mc 8,27) want dat is op de Golan-hoogvlakte in Syrië. Des te opvallender dat Lucas in onze lezing, in Caesarea Maritima onmiddellijk met Filippus en zijn vier dochters op de proppen komt, zodat er alsnog sprake is van een heel eigen 'Caesarea Filippi'. Het lijkt te passen in een breder patroon bij Lucas waarin elementen die we uit de andere evangeliën kennen, niet in het Evangelieboek voorkomen maar als het ware overgespaard worden om in het Handelingenboek een plek te krijgen (denk aan de aardbeving die bij

Matteüs rondom Golgotha de graven openbreekt, en die bij Lucas is bewaard voor de gevangenis in Handelingen 16).

Zou het kunnen dat Paulus op deze reis vaart tot Ptolemaïs en dat verder gaat lopen, omdat hij vanaf die plek 'in het land' is? Dus dat hij de oerwateren bevaart om de volkerenzee te bereizen, maar dat hij 'het land' wenst te bereizen met zijn voeten? Bij al dat varen in Handelingen moeten we immers bedenken dat voor vrome Israëlieten varen gold als een heidense daad van overmoed. Vissers mochten, als het echt nodig was, in een bootje wat afstand van de oever nemen, maar daar bleef het bij. 'De zee oversteken', zoals Jezus in de evangeliën telkens doet, was voor joden ongebruikelijk, en trouwens ook niet nodig – zie Marcus 6, waar omlopen veel sneller blijkt te gaan. Jezus trotseert de doodswateren als verbeelding van zijn gang door de dood, en al het varen in Handelingen is een gelovige uitbreiding van de kleine zeeverhalen in het evangelie.

De verwijzingen naar het komende lot van Paulus worden onderweg van halte tot halte steeds klemmender. In Milete beseften de Efeziërs dat dit een afscheid voor altijd zou zijn. In Tyrus bezweert de gemeenschap hem om niet naar Jeruzalem te gaan. In Caesarea voert Agabus, die Paulus uit Judea tegemoet is gereisd, een act op die doet denken aan de woorden die de Johanneïsche Jezus tegen Petrus zegt (Joh 21): uitgestoken handen, gebonden met een gordel. Maar zoals de Heer zijn boodschap bracht door niet weg te lopen voor gevangenschap en dood, zo ziet Paulus het ook voor zichzelf. De mensen die hem waarschuwden, deden dat 'door de Geest', maar Paulus heeft de moed om tegen hun bezielde advies in te handelen – dat is blijkbaar hoe de Geest het spel met mensen speelt. Hooggestemd laat Paulus het erop aan komen, in het spoor van zijn Heer.

Noot 1: W. A. Verheij, *De Geest wijst wegen in de tijd*, Kok Kampen 1991, pp 508-517.